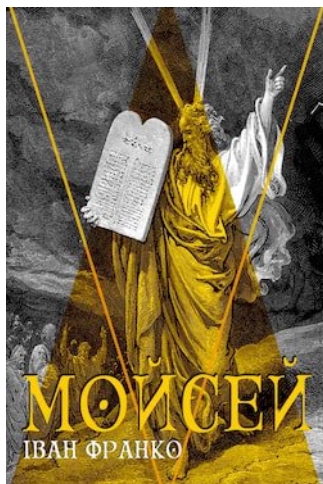

Олег Ортинський

Особливе місце серед українських літераторів займає постать «морального батька», «творця нової культури українців», «сівача нових поступових ідей», «борця за правду і несфальшовану науку», «душевного кормителя українського народу» – Івана Яковича Франка . У доробку цього письменника ми знаходимо твори різних напрямків, стилів та жанрів, але особливо манить читача філософська ліро-епічна поема «Мойсей». Цей твір – про майбутнє українського народу, про складні взаємини провідника і народу на шляху до «обіцяної» землі.

«Моя поема основана майже вся на біблійних темах, отже, що ж природніше для кожного критика, як пошукати тих джерел у Біблії і порівняти їх з тим, що я зробив із них? Се якраз досі не прийшло на думку ні одному з критиків моєї поеми. Знак, що Біблія лежить далеко поза кругом їх духовних інтересів», – такими слова Іван Якович дорікнув критикам, що вони у своєму духовному збагаченні відкидають читання і пізнання Біблії як таке, та підкреслив, що саме біблійна історія визволення Ізраїлю лягла в основу цієї поеми. Однак автор твору «Мойсей» вирішив деякі моменти залишити за «поетичною заслоною», що призвело до того, що є певні розбіжності між поемою і джерелом натхнення – Біблією: «Основною темою поеми я зробив смерть Мойсея як пророка, не признаного своїм на-родом. Ця тема в такій формі не біблійна, а моя власна, хоч і основана на біблійнім оповіданні».

Попри те, що перше видання твору «Мойсей» вийшло в далекому 1905 р., він промовляє до нас крізь усі ці роки, а його актуальність не згасає й нині. Рядки Прологу до поеми: «Народе мій, замучений, розбитий, / Мов паралітик той на роздорожжю...», – не втратили своєї значущості й близькості українському серцю, адже ж сьогодні воно є

«замучене і розбите» війною, кровопролиттям, економічною кризою, неспокоєм у державі. Пролог звучить як заповіт українському народові. За розташуванням — це вступна частина, яка передує подіям, але змістовно він завершує твір. Тут знаходимо основну ідею всієї поеми «Мойсей». У першій частині — болючі роздуми поета про рабський стан рідного народу. У другій частині прологу автор висловлює тверду віру в щасливе майбутнє українського народу.

У пролозі знаходимо серію запитань щодо жертви всіх тих, хто посвятив своє життя на вірність своєму народові. Іван Франко цікавиться: чи часом не дарма було пролито стільки крові? Ці питання найімовірніше також звучать у головах тисяч українців. З моменту написання твору промайнуло багато епізодів національно-визвольної боротьби, у якій життя віддали не один син чи донька своєї Батьківщини. І тут, немовби відповідаючи на питання ліричного героя, Митрополит Андрей пише: «У християнському порядку жертва є завдатком перемоги-тріумфу. З хресної смерти Христа виростає життя для людського роду. Жертвами святих, жертвами християн стоїть будова християнського світу». Жертва на благо, на спільне благо ніколи не буде марною. Найбільше щастя, на думку багатьох мислителів, є жертвування своїх нижчих, анімальних цінностей на користь вищих, трансцендентальних.

Як було сказано, попре те, що Франко використав біблійний сюжет, він його не переспівує, а використовує лише епізод, коли після 40 років блукання пустелею ізраїльтяни на чолі з Мойсеєм наблизилися до обіцяної Богом землі. Образ Мойсея у поемі втілює доброту і відданість своєму народові. Але пророк поступово втрачає авторитет: народ нарікає і забуває про Божі заповіді. Мойсей залишився один, хоч 40 літ працював, намагаючись зробити з рабів народ. Він припускається помилки, коли після зради Датана й Авірона та спокус демона Азазеля, зневірився в Бозі. За це провідник не зміг увійти до обіцяної землі. Так автор показує, що людина, яка знаходиться при владі, не повинна мати жодних сумнівів щодо того, чи правильний шлях вона обрала.

Центральним образом поеми є народ-борець. Мойсей глибоко переймається його долею, порівнює його зі сліпцями, сірими волами, що гнуть шиї в ярмі, із здичавілим конем, що летить у безодню з розгону... У багатьох місцях твору неважко в образі єврейського племені впізнати український народ. Поет страждає за свій народ, який перетворився на купу рабів, сповнених злості й незадоволення. Іван Франко ілюструє, як єврейський народ, блукаючи пустелею, втрачає віру. Народ не вірить: «Що чудовий обіцяний край,/ Що смарагди й сапфіри/ Вже ось-ось за горою блистяться...». Ізраїльтяни втомлюються від тих довгих мандрювань, і до їхніх сердець закрадається думка: чи часом не обманули їх пророки. І тут як антитеза до старшого покоління в поемі з'являється «дрібна дітвора», яка, бавлячись у піску, зводить мури великих міст, яких вона ніколи не бачила: «Адже в нас не видали того,/ Не чували в пустині!/ Чи пророцькі слова перейшли/ В кров і душу

дитині?» У цих словах відчитується віра у завтрашній день, який будуватиме вже нове покоління. «Бути молодим завжди дуже гарно, а водночас непросто, – зазначає Блаженніший Святослав, Глава УГКЦ, у своєму посланні до молоді, – бо молодість – це відкрите гаряче серце, гнучкий допитливий розум та бунтівливий характер, що гостро реагує на будь-яку несправедливість, на кожне викривлення, на всяку кривду, які дорослі навчилися ігнорувати або ж використовувати. Для сучасної молоді людини виклик посилюється швидкістю та віртуальністю глобалізованого світу, економічною кризою та пандемією». Блаженніший Святослав додав, що молоді люди повинні, подібно як під час входу Христа до Єрусалиму, проявити себе, взяти за основу справжні цінності, що роблять людину людиною, і цим, наче зеленими галузками, привітати Спасителя-Месію. Лише тоді, коли сучасна молодь заспіває Йому «Осанна», цей новий світ стане світом людини і для людини .

Не може не зворушити, як у творі оспівується стремління ветхого Мойсея до одної, світлої ідеї. Заради неї він відрікся себе, присягнувши на вірність передусім Богові, а потім цілому юдейському народові. Постать цього старця пригадує нам безліч українських подвижників із моменту проголошення Незалежності України, які горіли, ясніли та страждали для неї, з-поміж них: В'ячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко, Ліна Костенко, герої Небесної Сотні, жертви Іловайського котла, воїни АТО-ООС. До числа тих, які горіли ідеєю вільної, незалежної України, без перебільшення можемо зарахувати безмірну кількість душпастирів УГКЦ. Все, що вони мали в житті, віддали для одної ідеї. А ця ідея – світле майбутнє у свободі, любові та братерстві на благословенній землі українській.

Юдеї тягнулися, трималися за минуле, за єгипетську юшку, незважаючи на те, що вони там проживали в цілковитій неволі. Подібно й багато представників українського народу надзвичайно часто озираються назад, у світ своєї неволі, у період радянського рабства, забуваючи, що ми вже як 30 років перейшли через своє Червоне море (символ переходу від рабства до свободи). «Горе вам, бунтівничі уми! Від Єгипту почавши,/ Проти власного свого добра/ Ви бунтуєте завше», – такі слова Івана Яковича є докором для зарозумілого людства.

Останнє, на чому хотілося б наголосити – це момент певного оновлення. Зі смертю Мойсея його ідеї та наміри не вмирають: Єгошуа (Ісус Навин) продовжує справу пророка й провадить ізраїльтян до обіцяної землі. Наприкінці поеми Франко висловлює надію, що українців так само, як євреїв Мойсей, поведе новий лідер. Перевтілення мислення народу відображається в заклик Єгошуа: «До походу! До зброї!» Ці слова повинні прозвучати сьогодні в серці кожного українця, аби ми, як єдина нація, щиро збагнули, що земля обітована, духовні вартості, мир у державі, злагода в сім'ї, порозуміння між поколіннями – це все є Царством Небесним, яке здобувається силою (див. Мт 11, 12). У своєму

пастирському посланні Митрополит Андрей помістив «безсмертні слова»: «Усякий брак, недостаток, біда є в дорогах Божого Провидіння лише засобами, якими Бог душу до того веде, щоб навчилася шукати Божого царства, зрозуміла, що це є, та бажала його і життям виконала» . Нелегкий шлях ізраїльського народу на шляху до Богом обіцяної землі, описаний Іваном Франком у поемі «Мойсей», є не просто історичним сюжетом, а емблематичним повчанням: попри труднощі й випробування, які трапляються, не можна втрачати мрії й ідеї, котрі спонукали почати подорож із неволі до свободи.

Олег ОРТИНСЬКИЙ, Актуальність поеми «Мойсей» Івана Франка у сьогоденні // СЛОВО №3 (87), вересень-листопад 2021